

Josef Kajetán Tyl (4. 2. 1808 Kutná Hora – 11. 7. 1856 Plzeň)

Český spisovatel, divadelník a novinář; představitel romantismu ovlivněného biedermeierem i realismem.

Otec Josefa Kajetána Tyla byl vojenský hudebník a pak krejčí. Tyl vystudoval **gymnasium**: začal v **Praze** a dokončil v **Hradci Králové**.

Již jako pražský gymnasista se Tyl kolem r. 1824 seznámil s **Magdalenou Forchheimovou** (1803 – 1870), která se stala jeho celoživotní partnerkou. V r. 1828 Tyl začal studovat **Filozofickou fakultu pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity**, ale studium **nedokončil**. R. 1829 se on a Magdalena (která měla herecké i pěvecké dispozice) stali členy **kočovní divadelní společnosti**, s kterou sice vystupovali také v zahraničí, ale v níž setrvali jen dva roky; Tyl totiž vlivem kočovného života trpěl zdravotními problémy, a ačkoli Magdalena mu byla dobrou ošetřovatelkou, v r. 1831 se oba vrátili do **Prahy**.

Tyl získal místo vojenského účetního (v kasárnách na dnešním náměstí Republiky) a zastával je až do r. 1842. Ve volném čase se dále věnoval **divadlu** (jako **herec, překladatel a dramatik**) a nově také **žurnalistice**. Až do r. 1849 s přestávkami vedl redakce několika **společenských časopisů**: nejznámější se staly **Květy** (na jejich tradici pak postupně navazovaly další, stejnojmenné časopisy, z nichž poslední vychází dodnes).

Tyl začal působit v některých českojazyčných hrách ve staroměstském **Stavovském divadle**, jež bylo nejreprezentativnější pražskou divadelní scénou a hry v češtině tam tvořily menšinovou část repertoáru. Zároveň Tyl vedl **ochotnickou divadelní družinu**, která hrála ve skromnějších prostorách na Malé Straně; do tohoto Tylova souboru patřil i básník **Karel Hynek Mácha** (1810 – 1836), ovšem přátelství obou umělců mělo polemický charakter.

V r. **1834** byla ve Stavovském divadle uvedena Tylova veselohra se zpěvy **Fidlovačka** (hudba **František Škroup**). Komédie si mj. dělá legraci z městských Čechů, kteří se z reputačních důvodů snaží – ovšemže nešikovně – vystupovat jako Němci; ve hře zazní lyrická píseň **Kde domov můj**, která zlidověla a posléze (1918) se stala českou částí československé **státní hymny** a pak (1993) českou hymnou.

Díky svým divadelním úspěchům Tyl začal hrát ve **Stavovském divadle** pravidelně a **vrcholu své kariéry** dosáhl ve **40. letech**. V období **1846 – 1851** byl **kmenovým dramatikem Stavovského divadla** a navíc tu **jako dramaturg řídil česká představení**. Z této doby pochází Tylovo nejpopulárnější dílo, **Strakonický dudák (1847)**: výpravná hra s pohádkovými motivy.

V r. 1839 se Tyl a Magdalena vzali, ale manželství zůstalo bezdětné. V r. 1841 se Tylovou milenkou stala Magdalenina mnohem mladší sestra **Anna** (1822 – 1903), s níž založil rodinu: šest z jejich dětí se dožilo dospělosti. Anna byla velmi nadaná herečka, ideální představitelka bystrých a přitažlivých dívek. Tyl s oběma svými partnerkami žil v jedné domácnosti a často s nimi vystupoval v divadelních hrách; situace se stala vděčným námětem pro společenské klevěty.

Tyl byl pohledný a společensky obratný muž; kromě slovesné tvorby vynikal také jako přední **organizátor českojazyčného veřejného života**. Stal se **celonárodně uznávanou a oblíbenou osobností**.

Tylova tvorba stylově spočívala především v **romantismu**. Tyl byl ovšem představitelem **romantismu společensky angažovaného**: chtěl efektivně přispívat ke zkvalitňování aktuální existence člověka. Tyl se časově potkal s dobou, kdy prakticky v celé Evropě ve velkém měřítku vznikaly **měšťanské divadelní budovy** (pro stálé či hostující soubory) – dosud se divadlo pěstovalo především v kočovných souborech a zámeckých divadlech. **Tyl** tedy využil příležitost zaplnit dosud prázdný prostor v českém divadelnictví; nadlouho (částečně až dodnes?) stanovil **základní obrysy české divadelní tvorby**, inscenátorství i repertoáru. V souladu s osvětově chápanou rolí divadla i

novinářství psal **hry mravoučné, historické a pohádkové**: oslovoval **publikum co nejširší** (sociálně i generačně).

Z této pozice se kriticky vyslovil k **Máchově básnické skladbě *Máj*** (vydána 1836, psána ve stylu evropského romantismu). Ovšem Tyl zároveň ve svých dílech průkopnický uplatňoval **prvky realismu**, byť často uhlazeného v duchu tehdejšího středoevropského kulturního slohu **biedermeieru**.

V r. 1844 vyšla Tylova **novela *Poslední Čech***. Jádrem děje je generační spor mezi stárnoucím českým vlasteneckým hrabětem a jeho kosmopolitním (hlavně proněmeckým) synem. Tyl tu pro mladého šlechtice, ale vlastně pro čtenáře shrnuje v promluvách aristokratického otce a jeho přátel populární, monumentalizující pohled na dosavadní české dějiny i aktuální obrozenecké úsilí. Novela byla tehdejšími renomovanými literárními kritiky vysoce oceněna, ale její přehnaně didaktický a patetický tón se stal terčem ironické negativní recenze, kterou publikoval začínající novinář a spisovatel **Karel Havlíček Borovský** (1821 – 1856).

Když v **březnu 1848** vypukla v **Českých zemích** – stejně jako v dalších částech Rakouského císařství – **demokratická revoluce**, Tyl se stal **jednou z jejích vůdčích osobností**. Spolu s historikem Františkem Palackým, publicistou Karlem Havlíčkem Borovským aj. byl dokonce zvolen za **českého poslance revolučního rakouského parlamentu**. Revoluce přinesla **pád pozdně feudálního (metternichovského) absolutismu** a zrušila feudální systém jako středověký přežitek, ale pak rakouská armáda parlament rozehnala (v moravské Kroměříži r. 1849), státní moc se ocitla v rukou policie a na celá 50. léta byl v Rakouském císařství **nastolen bachovský absolutismus** (vlastně policejní stát).

Tyl, ačkoli se z existenčních důvodů snažil nyní vystupovat vůči vládě nekonfliktně, byl **ze Stavovského divadla propuštěn (1851)** a odešel i s rodinou opět ke **kočovní divadelní společnosti**, která se ovšem nyní neustále potýkala s úředními zákazy. Tyl byl znovu stížen zdravotními problémy: své **poslední představení odehrál (1856) v Českých Budějovicích** (v dnešním Jihočeském divadle), a když se soubor přesunul do Plzně, Tyl tam – jako zchudlý umělec zcela mimo mediální pozornost – zemřel. Shodou okolností jen o několik dní později zemřel i Karel Havlíček a oba **pohřby** – Tylův v Plzni a Havlíčkův v Praze – se staly významnými **tichými demonstracemi české veřejnosti** proti nedemokratickému vídeňskému režimu.

Některá díla:

Divadelní hry *Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka* (1834; satirická komedie ze současnosti), *Paní Marjánka, matka pluku aneb Ženské srdce* (1845; titulní postava je markytánkou – kramářkou – u vojenského útvaru, hra je vcelku realistickým obrazem českého venkova), *Pražská děvečka a venkovský tovaryš aneb Paličova dcera* (1847; silné realistické prvky týkající se českého venkova a Prahy), *Strakonický dudák aneb Hody divých žen* (1847; pohádka pro všechny generace, některé motivy jsou polemickou paralelou Máchova *Máje*; nové nastudování hry v r. 1983 zahájilo provoz Nové scény Národního divadla – TV přenos; film 1955: režie Karel Steklý, hrají Josef Mixa /Švanda/, Marie Tomášová /Dorotka/, Ladislav Pešek /Kalafuna/, Rudolf Hrušínský /Vocilka/, Jaroslav Průcha /hajný Trnka/, Vlasta Fabianová /polednice Rosava/, Jiřina Petrovická /královna víl Lesana/), *Jan Hus* (1848), *Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři* (1848; historická hra o krutě potlačené vzpouře horníků ve stříbrných dolech proti pospěchářské zvlášti královských úředníků), *Krvavé křtiny čili Drahomíra a její synové* (1849), *Lesní panna aneb Cesta do Ameriky* (1850; moderní nastudování této hry se stalo jednou z dějových linek úspěšné filmové komedie z r. 1982 *Jak svět přichází o básníky*, režie Dušan Klein).

https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Kajet%C3%A1n_Tyl#/media/Soubor:Jan_Vil%C3%ADmek_-_Josef_Kajet%C3%A1n_Tyl.jpg
<https://tv.seznam.cz/program/15775240>